

131 FRITS ANDERSEN

Lektor, dr. phil.

Afdeling for Litteraturhistorie, Aarhus Universitet

STRANDEN OG HAVET**Lyserød imperialisme og markedspladser
i "Det store Ocean"**

Undervejs i sine bestræbelser på at etablere en trekantshandel med pelsværk mellem Ruslands østkyst, den nordamerikanske vestkyst og det kinesiske marked ankrede Adam Johann von Kruzenshterns russiske ekspedition op ved øen Nuku Hiva i Marquesasarkipelaget i 1804. Her blev den modtaget af Jean eller Joseph Kabris, en franskmand, som har levet i flere år på øerne og gennem navnebytte og familie er stærkt integreret i øsamfundet. Han ernærer sig som mellemmand for de hvalfangerskibe, som efter 1800 i stort tal lægger til øerne for at hvile ud og skaffe forsyninger. Han bliver af russerne opfattet som repræsentant for Frankrig som en af de stormagter, der rivaliserer om herredømmet over havet. Men hans historie viser også, hvordan identiteter forhandles gennem handel og teater på et i høj grad volatilt marked.

Jean Joseph Kabris blev som femtenårig taget ombord på et af de små franske krigsskibe, der maroderede mod englændere og royalister, som efter revolutionen i 1789 forsøgte at genindsætte kongedømmet. Herefter blev han flere gange taget til fange af englænderne og flere gange reddet fra sænkede fartøjer i den kaotiske søkrig i kanalen mellem England og Frankrig, som Kabris i sin 17 siders memoirer omtaler som "Quibéron-affæren". I 1795 mønstrede han, formodentlig mod sin vilje, en hvalbåd, der skulle

undersøge nye fangstpladser i Stillehavet. Ifølge Kabris' egen fortælling forliser hvalbåden på dramatisk vis i nærheden af Nuku Hiva, en af de polynesiske Marquesasøer, mens det lykkes for ham at redde sig i land ved at klamre sig til en af vragedelene.

I sin fortælling, "Précis historique et véritable du séjour de J. Kabris, natif de Bordeaux, dans les Isles de Mendoza", er det vigtigt for Kabris at fremhæve, hvor lykkelig han er på Nuku Hiva. Det er han, fordi han bliver gift med den smukke og fornemme "kongedatter" Walmaïki og derigennem får en helt central placering i ceremonierne og de evindelige kampe mellem rivaliserende klaner på øerne. Kabris har lært sproget flydende og gengiver i sine memoirer, hvordan parret blev viet med de nukuhivaske ord "Nono mathé tou haini et wahama, taata hohé meháhma akaity quetnouy io", hvilket han oversætter til fransk og betydningen "I skal hermed være forenet indtil jeres legemer er blevet til et og samme støv". Han fortæller også, hvordan han under bryllupsfesten, som varer fire dage med dans og musik, bliver tatoveret i hele ansigtet, herunder øjenlågene, bl.a. en sol, som gav ham retten til at fungere som dommer.

Men den marquesianske lykke, værdighed og samfundsmæssige status, som Kabris beretter om, bliver på grusom vis frataget ham. Ved et uheld i 1804 bliver han taget med ombord på Kruzensterns skib, *Nadezhda*, der pludseligt gribes af stærk vind og for at undgå forlis mod klipperne i fuld fart sejler væk fra øerne og væk fra den familie og det samfund, som havde givet den tidligere krigsfange, skibbrudne og desertør mening. Jean Joseph Kabris forblev ikke forenet med Walmaïki til sine dages ende, og i stedet for en ærefuld stilling på Nukuhiva som dommer fungerede han først som svømmeinstruktør for den russiske flåde i Kronstadt. Senere blev han fremvist som kuriositet ved de europæiske hoffer, som han i memoirerne omtaler med den dybeste foragt.

Til sidst tjente han sine penge ved at udstille sin næsten totalt tatoverede krop på markeder rundtom i Frankrig. Rejsen fra Bordeaux, revolutionskrigene i Quibéron-bugten, til England og Nuku Hiva, derefter med russerne til Hawai'i, Kamchatka, Kronstadt, Moskva, og herfra til Paris er en rejse over havet som markedsplads og verdensteater, hvor Kabris ender med at sælge sin krop og sin strand ved at optræde på en lille scene, et "Cabinet des Illusions" på markedet i Valenciennes. Her dør han i et hospital

Fig. 1. "Bildnis des auf der Insel Nukuhiwa gefundenen und verwilderten Franzosen, Jean Baptiste Cabri, als Schleuderer vorgestellt". Fra Langsdorff *Bemerkungen auf eine Reise um die Welt in den Jahren 1803 bis 1807* (1813).

i 1822, indtil det sidste med et håb om at vende tilbage til Nuku Hiva. Men også i frygt for, at hans krop ville falde i hænderne på samlere, som kunne få den for at stjæle og sælge de kuriøse tatoveringer – som en slags bizar pels og luksusvare.

På Nuku Hiva blev han umiddelbart efter sit "skibbrud" dømt til døden, siden benådet og gift med "kongens" datter og først forsynet med en række tatoveringer, der alle refererer til gudernes eller høvdingernes lort og viser, at han befinder sig på laveste trin i den samfundsmæssige indvielsesproces: "lorteøj", "løbende lort" som tegner en diagonal henover brystet og "lortesnude". Senere tilføjes tegn på udmærkelser, skildpaddeskjolde, krabbeøjne osv., som hver betegner et skridt op ad i hierarkiet. Tatoveringerne fortæller en historie om, hvordan Kabris integreres i Marquesasøernes kultur, hans "Précis historique et véritable du séjour de J. Kabris" fortæller historien om, hvordan han tvinges ud igen uden senere at finde hjem, hverken i Frankrig eller Stillehavet.

Ifølge journalisten Aimé Leroy, der interviewer ham, lige før han dør, og skriver en notits eller en art nekrolog i *Archives du Nord*, fremviste "dette medlem af en kongelig familie" på markedet i Valenciennes sine tatoveringer for de få tilskuere, der for nogle småpenge kunne betragte denne ikke længere så kuriøse kuriositet, bl.a. i konkurrence med en ung pige, som vejede 400 pund og en kalv med tre hoveder. Historien om Jean eller Joseph Baptiste Kabris og hans tatoveringer skal løfte dem til mere end blot uforståelige tegn og fungerer både som en tekst, hvor han performativt skaber et billede af sig selv, som han kan leve med, og som en reklame for hans optræden, der skal finansiere hans hjemrejse og de redskaber og sædekorn, som han agter at introducere på Nuku Hiva, når han atter var tilbage i sin stilling som "prins", dommer og handelsmand. Begge fortællinger, både tatoveringerne og memoirerne, er hinandens uadskillelige dele og søger performativt at skabe en identitet på de mobile og flydende grænser, som gælder på verdensmarkedet som oceanisk verdensteater.

Ved europæernes første møder med de øer, vi i dag kender som Fransk Polynesien, indstiftes med det samme en markedsplads for handel med kvinder, søm, svin, kuriositeter, religiøse symboler og fortællinger. Denne trafik kan beskrives, som etnohistorikeren Greg Denning i bogen *Beach Crossings: Voyages across Times, Cultures, and Self* har gjort det, som en for-

handling af identitet eller det han har kaldt for "beach crossings", dvs. performative identitetsspil, hvor begge parter udfører skuespil for hinanden og skaber sig en rolle, men også sætter sig selv på spil. Varebyttet er en væsentlig del af udvekslingen på stranden, men definerer også i videre forstand de involverede steders og rums betydning.

Joseph Kabris krydser flere gange ufrivilligt stranden på Nuku Hiva og med sin livshistorie, der er indgraveret i hans tatoveringer, viser fortællingen grundlæggende træk i den tidlige stillehavshandels performative produktion af sted og identitet. På det individuelle plan skabes, mistes og forhandles den enkeltes identitet i et performativt spil på det Denning kalder "stranden", der er tæt forbundet med de retoriske filtre, hvormed steder og forestillinger som Stillehavet og Stillehavssøen diskursivt er formateret gennem en forudgående litteraturhistorie og gennem samtidige russiske, franske, engelske og amerikanske rejsebeskrivelser. De enkelte fortællinger bidrager til, men repræsenterer ikke på nogen direkte måde en diskurs om Stillehavet eller Stillehavssøen, der naturligvis heller ikke i sig selv har nogen entydig definition, men må nærmere afgrænses og derefter tilnærmes komparativt som en sum eller et mønster af et stort antal tekster.

Marquesasøerne, en af Stillehavets mindste og fjerneste øgrupper, kom til at spille en vigtig geopolitisk rolle i årene omkring Den Franske Revolution, fordi de fik tilskrevet en symbolsk og – skulle det senere vise sig fuldstændig illusorisk – betydning som knudepunkt for krydsende handelsruter mellem Europa, Nordamerika og Kina. På grund af en lang række negative faktorerers indflydelse på atlantehavshandlen satsede både amerikanske, engelske, russiske og franske handelskompagnier på at udvikle en handel med især pelsværk fra det nuværende Alaska til, hvad man troede var et umætteligt marked i Kina. Trafikken mellem Amerika, Rusland og Kina og Frankrig gav Marquesasøerne en central placering og – støttet af øernes funktion som forsyningspunkt for hvalfangerskibe – definerede samtidig Stillehavet ved at fuldføre optegningen af oceanets omrids eller 'kant'.

Mens opdagelsen af Tahiti 30 år inden Den Franske Revolution blev beskrevet som virkeliggørelsen af klassicistiske idealer om et Arkadien i fredfyldt harmoni, bliver Marquesasøerne, især i franske tekster, iscenesat som virkeliggørelsen af Den Franske Revolution. Begge forestillinger udvikler en idé om Det Store Ocean som utopisk teater, der bliver bærende for

den form for handel og kolonisering, man kan kalde "lyserød imperialism", dvs. annektering, samkvem. handel og kommers som en kærlighedsakt. I fortællingen om Kabris er det tydeligt, at hans livs mening ikke er et spørgsmål om, at han i større eller mindre grad repræsenterer et sted eller f.eks. en national kultur, men at meningen *forhandles* gennem skuespil og teater på både markedspladsens lille scene i Valenciennes og markedspladsen på Det store Ocean. Tilsvarende ser vi, at franske koloniseringer i Stillehavet i høj grad og særdeles virkningsfuldt bliver etableret gennem direkte og indirekte iscenesættelse af stranden, øen og havet som markedspladser og teatre, hvor gentagelsen af specifikke sproghandlinger, f.eks. den retoriske formel "anneksion-som-beskyttelse", skaber diskursen, som jeg her kalder "lyserød imperialism".

MARQUESASØERNE – HAVODDERSKIND, HANDEL OG GEOPOLITIK

Formålet med den russiske ekspedition, der bragte Joseph Kabris ud på endnu en elliptisk bane om jorden, var som nævnt at åbne et marked for pelshandel og en rute mellem de russiske kolonier i Nordamerika og et marked for luksusvarer i Kina. Den mest markante og performativt mest effektive retoriske iscenesættelse af øerne som den virkeliggjorte revolution sker imidlertid gennem Étienne Marchands verdensomsejling med *le Solide* i 1790-92.

Formålet med Marchands ekspedition var på vegne af et privat selskab med base i Marseille at udvikle en rute for handel med pelsværk, sælskind og havodderskind fra Nordamerika til Kina og te og porcelæn fra Kina til Europa. Det var en handel, der i samtiden blev stillet store forventninger til og som varslede en vending mod Stillehavet som økonomisk og politisk region – bl.a. understøttet af kritikken af den transatlantiske slavehandel. Den maritime pelshandel i det nordlige Stillehav dannede i første halvdel af 1800-tallet et globalt netværk, som ikke var baseret på tidligere former for kolonialisme, selvom både amerikanske og især russiske pelshandlere på kysten var involveret i slaveri som et udbredt middel til at imødekomme den store efterspørgsel på især de kostbare skin fra havodderen. Pelshandlen var grundlaget for Russisk Amerika, som indtil overdragelsen til USA

i 1867 bestod af russiske kolonier og handelsstationer på stillehavskysten helt ned til Californien og med en aflægger på Hawaii. Fordi både amerikanske og især engelske kompagnier går intensivt ind i handlen, bliver der fra ca. 1840 for mange om buddet. Kina oversvømmes af de luksusvarer, som trafikken var baseret på, havodderen udryddes næsten, samtidig med at efterspørgslen på te falder drastisk – fordi man i USA drikker kaffe, importeret fra Caribien – og markedet kolliderer.

Étienne Marchand har på rejsen tydeligvis store og patriotiske forventninger til følgevirkningerne af Den Franske Revolution, som han mener ikke kun er skelsættende for Frankrig, men en begivenhed, der vil ændre verden. Da han vender hjem i august 1792, er landets politiske situation, til hans store skuffelse, imidlertid præget af vold og kaos. Ekspeditionens ankomst sker ubemærket, dels fordi den forsvinder i revolutionens radikale ændringer af alt, dels fordi den ikke har nogen særlige opdagelser at berette om, og dels fordi den som kommerciel operation var en total fiasko: For det første er det langt vanskeligere at skaffe skin og pelse til fornuftig kvalitet og pris, for franskmændene opdager snart, at både russiske og amerikanske opkøbere har været der længe før dem. For det andet viser det sig, da de ankommer til Macau, at der her allerede ligger flere skibe lastet med samme slags varer, som imidlertid ikke længere kan afsættes til kineserne på grund af en eksklusivaftale om handel med pelsværk med Ruslands Katharina den Anden. Ekspeditionens illusoriske karakter forhindrer imidlertid ikke, men beforder den performative funktion af både rejse og beskrivelse. Som udsendt repræsentant for revolutionen flager Marchand trikolooren og udfører navngivning og erobring som indstiftelser af revolutionens idealer på Marquesasøerne. Øerne forekommer at være beboet af guldalderens mennesker, "som fredeligt nyder naturens gaver uden ambition, uden frygt og uden bekymringer" (Marchand 296) og som overhovedet ikke udviser begær efter europæernes "kønne nipsgenstande" eller jern. Og som en spejling af øernes uskyld udfører han retorisk sine erobringer som beskyttelser mod andre nationer – især selvfølgelig Englands – truende erobring.

Min plan var i kongens navn at tage Marchand-øen i besiddelse; selvom jeg aldrig har kunnet forstå, hvordan og med hvilken ret en udviklet og dannet nation kan

tage et beboet land uden indbyggernes tilladelse. Idet jeg henholder mig til sædvanen kan jeg imidlertid garantere, at mine hensigter var rene, samt at jeg hermed mente ikke at give dem en hersker, men en beskytter, som er i stand til at forhindre undertrykkelsen fra en eller anden europæisk nation (Marchand 296).

Figuren for fredelig erobring, eller anneksion som ikke-anneksion, udvides også til at gælde hele den nordvestlige del af arkipelaget, som Marchand døber *Isles de la Révolution*, "til erindring om den revolution, der er sket i Frankrig, og som er en af de mest bemærkelsesværdige begivenheder i vores århundrede" (Marchand 305). I videre forstand banes der vej for den franske selvforståelse af nationens tilstedeværelse i Stillehavet som en kærlighedsakt – det som er blevet kaldt for "Kærlighedens Imperium" (Matsuda) – mens der samtidig argumenteres for øernes geopolitiske værdi i relation til kapløbet om herredømmet over handelsruterne på tværs af Stillehavet, fra Kina til Nordamerikas vestkyst, fra kant til kant. Marquesasøerne indskrives dermed i et verdenspolitisk atlas med en position, der langt overstiger deres virkelige økonomiske og strategiske værdi.

Marchand ekspedition og alle franske entrepriser i Stillehavet legitimeres med henvisning til, at ingen europæisk søfarende nation kan være tjent med, at England opnår globalt herredømme over verdenshavene og dermed over alle kolonier. "Commerce" bør have form af en global frihandel, hvor alle nationer kan komme til fadet – hvad der så desværre og ironisk også forekommer at være tilfældet, da *le Solide* ankommer til Alaska: Alle andre nationer fra alle andre verdensdele synes allerede at have været der. Der er tale om et veritabelt *race*, bl.a. sat i gang af Cooks udspreddning af rygter om potentielt enorme profitter på pelshandel i det nordlige Stillehav, der dog hurtigt, forudsigeligt og netop pga. det frie markeds regulering af priser efter udbud og efterspørgsel viser sig at være vildt overdrevne.

Imidlertid væves der på dette illusoriske grundlag et net af handelsruter, som strikker den nordlige del af Stillehavet sammen og producerer en forestilling om "the rim", Stillehavets periferi, et økonomisk og politisk interessefællesskab på tværs af Det Store Ocean, mens de små Marquesasøer for en stund er et politisk og symbolsk centrum for hele verdens opmærksomhed på trods af – eller nærmere i kraft af – rejsebeskrivelsernes teateragtige form. For Frankrigs vedkommende åbnes en retorisk model for kolonisering og geopolitisk tilstedeværelse i Stillehavet, der med formlen

anneksion-som-beskyttelse, distancerer sig fra den engelske kolonisering som udbytning og får en varig betydning for øernes relation til Frankrig.

KURIOSITET OG KOMMERS, SØM OG "BAGATELLES": "THE OLD TRADE"

Den særlige teateragtige og utopiske form, vi har set i den geopolitiske strid om de små og fjerntliggende Marquesasøer, har rod i en lang tradition for at opfatte Stillehavsøerne som fredelige, harmoniske og drømmeagtige. Europæernes beskrivelser i slutningen af 1700-tallet af de første ankomster til Tahiti, kommer til at danne formel for efterfølgende forestillinger om handel i Stillehavet, f.eks. i forbindelse med det kapløb om pelshandlen med Kina, der nok var vanvittigt, men samtidig havde vidtrækkende geografiske konsekvenser. De skiller sig ud ved ikke i samme grad som handlen i Atlanterhavet at forbinde handel med erobring og vold, f.eks. udtrykt i dominerende dystopiske tankefigurer som Det mørke Kontinent og de caribiske øers "blood sugar". Uanset hvor brutalt handlen i Stillehavet faktisk blev udført, var den fra begyndelsen tæt forbundet med en utopisk tradition, som siden den antikke romerske og græske kartografi henlagde Terra Australis Incognita til det ubeskrevne og ukendte Stillehav. Dette ukendte kontinent blev fremstillet som et sted for både ubegrænsede eventyr og nydelse, men også som et varehus, der indeholder alle klodens tænkelige og utænkelige luksusvarer. Fernández de Quirós tror eller foregiver at have fundet dette stærkt eftertragtede kontinent og beskriver i en tekst fra 1617, hvordan man her finder alle de varer, frugter og kostbare mineraler, som kendes fra Europa, Chile, Peru og Filippinerne, "og andre vidunderlige ting" (Quirós 7). Strandbredden er lokkende med velduft og "udover de råvarer jeg allerede har nævnt, er der én, der giver en særlig vidunderlig nydelse og tilfredshed", nemlig lyden af fuglesang, der istemmes af nattergale, solsorte og papegøjer i skøn harmoni. – Hvor vi senere skelner skarpt mellem varer og specielt råvarer på den ene side og kuriøse og vidunderlige ting og fænomener på den anden side, er de hos de Quirós en og samme sag, underlagt en utopisk fortælling om handelspladsen som lokation for nydelse.

I en rejsebeskrivelse af George Robertson, der er styrmand på *The Dolphin* under kaptajn Samuel Wallis, der som den første europæer an-

kommer til Tahiti i 1767, genfinder vi de Quirós' fært af stedets tilbud om både vidunderlige ting og nødvendige varer. Robertson beskriver udføreligt og som en pragmatisk opfyldelse af helt nødvendige behov, hvad han kalder "the old trade", dvs. den markedsplads, der hurtigt indstiftes for handel med grise og sex med polynesiske kvinder, som betales med søm, markedets gangbare valuta. Men Robertson beskriver også udvekslingen som mere end opfyldelsen af naturlige behov, der efter den ekstremt hårde passage gennem Magellanstrædet og skørbug, selvfølgelig er påtrængende. – Han bemærker ligesom de Quirós en krydret velduft fra områder af øen, som han ikke besøger, men som indeholder et løfte om en udtømmelig rigdom af både varer og kuriøse ting og fænomener. I modsætning til ildlænderne, som han har observeret under passagen og takseret som de mest primitive folk i verden, fordi de lader til at være fuldkomment ligeglade med europæernes fantastiske ting og varer og ikke er i besiddelse af nysgerrighed, så værdsætter de indfødte på Tahiti det nye og sjældne og optræder som *curiosi* med sans for det udsøgte. Derfor er de – i overensstemmelse med den status kuriositetsdiskursen har for Robertson og i perioden – også Stillehavets mest civiliserede folk.

Mens handlen på Afrikas kyst indebærer vold, fordi den er forbundet med slaveri, og fordi varernes transport fra kontinentets indre til kysten går gennem talrige konfliktzoner, bliver handlen med Stillehavets øerne iscenesat som en byttehandel mellem ligeværdige civiliserede folk, hvor varebyttet er del i et gæstebud mellem nysgerrige "venner". Særligt hos franske Antoine de Bougainville, der ankommer til Tahiti et år efter kaptajn Wallis, bliver denne utopiske handel udfoldet. I Bougainvilles klassicistiske og pastorale retorik er formålet med handlen ikke først og fremmest at tilfredsstille nødvendige behov gennem en udveksling af råvarer som sex, svin og søm, men at realisere et utopisk og anakronistisk møde med det, som teksten fremstiller som Middelhavets og den antikke guldalders arkadiske øer. Handelspladsen indskrives i en nydelseskult, som adskiller sig markant fra Atlanterhavets og med referencer til Homer og Vergil fremhæves i stedet de græske og romerske imperier som stærkt idealiserede modeller for handel og kolonisering.

I Bougainvilles beretning er de nyttige søm, der kan omdannes og bruges til mangfoldige praktiske formål, ikke længere fremhævet som

betalingsmiddel. Det er derimod de såkaldte "bagatelles", dvs. tingeltangel, perler, spejle, lommetørklæder, hatte osv., som er unødvendige og endda frivole genstande, men udtrykker rejsebeskrivelsens pastorale stil og rejsen selv som en pikant udflugt til kærlighedsøen, Afrodites ø Kythera (Sheriff 793). Bougainville refererer både til Middelhavets antikke nydelsesgeografi og hans samtids dyrkelse af naturen som et galant hyrdespil, f.eks. Antoine Watteaus *Pilgrimsfærd til Cythera* fra 1717. Ved at modtage disse "bagatelles" bekræfter de indfødte, ifølge Bougainville, ikke kun venskabet med franskmændene, men indstifter også en politisk alliance svøbt i kærlighed og nydelse – hvilket senere, som vi har set, formaliseres i den måde, hvorpå Marquesasøerne tages i besiddelse (Simon 147).

George Robertson beskriver handlen i økonomiske termer som byttehandel og købslåen og noterer sig f.eks. stigende inflation på grund af matrosernes umættelige behov for sex, der sætter flere søm i omløb end de indfødte har brug for. Bougainville beskriver derimod handlen i tableauer, som ikke længere sidestiller kvinder med svin, dvs. som en genstand for handel, men beskriver dem som kunstværker i traditionen for Venusmalerier: Skønne og fristende, nøgne, men delvist dækket af et slør. Kvinderne er hos Wallis prostituerede, hvor de hos Bougainville er elskerinder og handel et kærlighedsritual, en fejring af Venus. Med Bougainvilles enorme indflydelse på efterfølgende franske rejsende og rejsebeskrivelser formes en konstant figur for kolonial tilstedeværelse som et kærligt favntag, der profilerer sig over for engelsk kolonialisme som kærlighedsløs og selvisk behovsopfyldelse. Étienne Marchand læser 25 år senere figuren sammen med Den Franske Revolution og performer den i navngivning og annektering af Marquesasøerne, mens han samtidig udlægger en retorisk formel for Frankrigs lyserøde imperialismen i Stillehavet gennem 1800-tallet.

I den kolossale mængde af tekster, der på kortere eller længere afstand reflekterer over Tahitis geografiske og historiske placering som et idealt samfund i balance, indfinder sig også forbehold, som f.eks. i Johann Reinhold Forsters *Observations Made during A Voyage round the World* fra 1780. Ifølge Forster, der var ledende naturhistoriker på Cooks anden verdensomsejling, har tahitianerne ikke de samfundsødelæggende og kunstige behov for luksusvarer, som grådighed og ambition har indført i de europæiske samfund. Men deres nysgerrighed, som også for Forster er en udmærkelse

og tegn på civilisation, er samtidig en kilde til fordærv. Nysgerrigheden er årsagen til de indfødtes aktive engagement i udveksling med europæerne – hvad der er positivt og civiliseret – men den er også en vej til overdreven interesse for nye genstande og varer, "novelties", som videre kan udarte sig til forfængelighed, besiddelsestrang og kulturelt forfald. Kimen til denne dekadence er dog allerede til stede inden europæernes ankomst. Indbyggerne på Tahiti, der ellers har alt, savner nemlig visse råstoffer til at producere enkelte luksusvarer, fx parfumerede olier, som hentes fra Bora-Bora, og hår fra en særlig hunderace på Tuamutosøerne til brug for udsmykning af kostbare brystplader. Trods øens enestående samfundsindretning, der lovprises som forbilledlig, også for europæiske nationer, har tahitianere altså en tendens til raffinement, overflod og luksus, hvis negative udtryk er deres skamløse liderlighed.

Kuriositet er hos Forster ikke længere entydigt et tegn på fremskridt, men også et skridt tilbage i udvikling, svarende til en kritik af kuriositet som acceptabel vidensform, der formuleres af Oplysningens filosoffer. Lord Kames påpeger eksempelvis i sin *Elements of Criticism* fra 1763, at kuriositet kan føre til selvforelskelse og forsimpel af smagen – netop kuriositetens fokus på det nye og fremmede forbinder den med et marked for luksusvarer (Lord Kames 319-20). Kommers og kuriositet står for Forster i tæt forbindelse, og begge rummer paradoksalt både et udviklingsperspektiv, der forbindes med europæernes introduktion af alverdens fremskridtsfremmende varer og teknologier, og et degenerationsperspektiv, fordi kommers og kuriositet leder til luksus og forfølgelse af egoistiske mål, større social ulighed og til at de indfødte bliver upatriotiske og svigter hensynet til almenvellet.

Trods Forsters kritik af handel med kuriositeter og luksusvarer, der leder til dovenskab og dekadence – en fast trope i europæernes tanker om stillehavshandlen – vedbliver de tidligste teksters iscenesættelse af handlen som leg og udveksling af nytteløse ting, der fremkalder nydelse, overraskelse og interesse, med at dominere. Erobring er en kærlighedsakt, handel er kommers i betydningen samkvem og samleje, men omfatter også intime og følelsesfulde forhold – f.eks. udtrykt i Pierre Lotis roman *Lotis Giftermål* fra 1880. Stillehavssøernes geografi, deres mangel på råstoffer og villig arbejdskraft, deres lidenhed og fjerne beliggenhed samt deres relativt sene kolonisering betyder, at handel kan konfigureres som et i grunden

formålsløst forehavende: Varerne er frembragt ved spontan vækst og et overskud, der ikke skyldes arbejde. Ved de første møder foretrækker både de indfødte og europæerne kuriøse og luksuriøse varer og senere, f.eks. skildret af Robert Louis Stevenson, bliver stillehavshandlen forstået som helt løsrevet fra produktion og bytte af varer, nemlig som ren finansspekulation og simulakrum, et eventyrligt og drømmeagtigt gøglespil med abstrakte investeringer og risici, der samtidig bestemmer de enkelte livsskæbner som hasardspil i et menings- og dannelsesløst teater.

DEN LILLE OG DEN STORE MARKEDSPADS

Som vi har set det i de tidligste rejsebeskrivelser, er etableringen af et marked for udveksling af varer den mest iøjnefaldende og effektive form for kontakt mellem europæere og tahitianere. Selvom der er en vis usikkerhed med hensyn til, hvornår der er tale om et egentligt varebytte eller en gave, som forventes gengældt, eller en genstand, som det er legitimt at stjæle, så er markedspladsen også det sted, hvor der forhandles om priser og kvalitet, sømænd og indfødte kommer tæt på hinanden med det fælles mål at gøre en god handel. Markedspladsen tolkes som en scene, hvor der skabes venskaber, og er samtidig grundlaget for anerkendelsen af Tahiti som en civiliseret nation. Europæerne er i virkeligheden i en yderst sårbar situation, fordi de befinder sig i en desperat situation med mangel på vand, mad og rekreation, og anstrenger sig derfor til det yderste for at komme overens med de indfødte, der er de eneste, der kan løse deres problem. Tahitis indfødte, der viser en ligeså stærk interesse i at få del i nyt genetisk materiale og nye og mærkværdige varer – rejseberetninger taler allerede fra 1793 om, at tahitianerne er blevet "samlere" og har kuriositetskabinetter med europæiske ting og sager – bliver opfattet som "venlige" og samfundsmæssigt udviklede, da formerne for handelssamkvem er genkendelige fra markedspladserne i Europa, som de ofte sammenlignes med (Guest 49-68).

Markedet på stranden, som i første omgang retter sig mod parternes umiddelbare behov, er imidlertid forbundet med det globale marked og med vidtrækkende lokale konsekvenser. Det forskyder de lokale magtbalancer til fordel for det territorium og den høvding, som kommer i besiddelse af prestigegivende europæiske varer som uniformer, musketter, teleskoper

eller møbler, og medfører konflikter og krig. Handelspladsen er samtidig gennemvævet af økologiske transaktioner: Da søm og perler hurtigt mister værdi som gangbar mønt, må europæerne give knive og økser i bytte for svin og høns, hvilket medfører, at træerne fældes hurtigere – til brug for de krigskanoer, der på grund af stigende spændinger mellem klanerne er øget efterspørgsel på. Planter og dyr sættes i land eller tages om bord efter mere eller mindre bevidste planer. Kaptajn Wallis tilsår en lille mark med ærter, Bougainville anlægger en "have" med forskellige frø og efterlader en instruktion til de indfødte om pasning osv. Levende høns, kalkuner og geder bliver sat i land på øen i håb om, at de kan gøre leverancerne større og mere varierede næste gang et skib lægger til (Newell). Med henblik på opdræt får kaptajn Cook kongelig ordre til at landsætte kvæg på Tahiti, mens trafikken med levende svin går begge veje. Indførelsen af katte fører til udryddelsen af de fleste oprindelige fuglearter, en indført guava er i dag en udbredt og uønsket invasiv art i hele Polynesien, den syfilis, som europæerne kom med og som blev et stridsemne mellem England og Frankrig og symbol på ødelæggelsen af Paradis før syndefaldet, er et tidligt eksempel på en af de sygdomme, der indføres på markedspladsen, og som senere slår en stor del af befolkningen ihjel.

Med økonomiske og økologiske konsekvenser, der står i modstrid med drømmen om handlen som en uskyldig flirt i et hyrdelandskab, er den lille og lokale markedsplads forbundet med den store og globale markedsplads. Tahiti var allerede før europæernes ankomst prædisponeret til at være Terra Australis Incognita, en del af eller i nærheden af det sagnomspundne kontinent, og dermed udset til at være en strategisk base for kolonisering af regionen. Duften af krydderier, som allerede Fernandez de Quirós skrev om, og som Robertson og Bougainville og alle følgende ankomster til Tahiti i 1700-tallet gentager beskrivelsen af, er en fært af storslåede muligheder for handel med eksotiske råvarer, som imidlertid aldrig bliver udviklet til samme niveau som i andre franske og engelske kolonier.

Mens Denis Diderot kommenterer og anerkender opdagelsesrejsende som Bougainville, der bereder en åbning af verden og tilvejebringer ny viden om menneskehedens mangfoldige væsen og livsbetingelser, er han stærkt kritisk over for kolonisering som erobring af land og undertvingelse af indfødte, tydeligst i beskrivelsen af den blodige erobring af Amerika og i

protesten mod alle former for slaveri, f.eks. i artiklen "Om negrenes slaveri" i sjette bind af Abbé Raynals *Histoire des deux Indes*. Diderot opfordrer i stedet til øget global samhandel, "commerce". Men som en pointe, der ligger i forlængelse af Diderots optagethed af Tahiti, blev kommers anset ikke som en del af kolonialismen, men som dens modsætning. *Histoire des deux Indes* viderefører Montaignes ideal om "doux commerce" og er et forsvar for handel, forstået som en udveksling af goder mellem frie og lige individer, der udvikler mennesker og samfund, og er en kritik af kolonialismen, der indebærer erobring, vold og undertrykkelse (Pagden 130). Kun et fåtal af øerne i Stillehavet var blevet koloniseret, og blandt andet derfor kunne de indgå i drømmen om en utopisk kommers: Handel som samkvem og samleje som intime kærlighedsbånd.

Øens placering uden for det globale net af handelsruter skaber et rum for konstruktionen af stedet som utopi, og var det ikke for spaniernes indolens og orientalernes despotisme, ville hele verden og alle folk være forenet med hinanden gennem handel. Kommers og frihandel skal altså samle den verden, som koloniseringen har fragmenteret, og Stillehavet vil i et fremtidigt perspektiv netop kunne udfylde denne historiske rolle ved at genskabe forbindelseslinjer mellem den gamle og den nye verden.

LYSERØD IMPERIALISME

Da Louis Reybaud i 1843 i tidsskriftet *Revue des Deux Mondes* publicerer artiklen "Voyage autour du monde de M. Abel du Petit-Touars", var både han selv og hans emne velkendt stof for læseren. Abel Dupetit-Thouars var kendt for tidligere ekspeditioner i Stillehavet med *la Vénus* i 1837-39, og for under pompøse ceremonier – atter en gang – at annektere Marquesasøerne.

Artiklen har undertitlen "Occupation des Îles Marquises et des Îles de la Société" og indleder med at konstatere, at Frankrigs tilstedeværelse i Stillehavet har fået en ny og vigtig betydning. I dette vidtstrakte ocean, "tilsæt af arkipelager", vises det franske flag nu ikke længere blot som tegn på "nysgerrighed eller romanagtig interesse". Militær tilstedeværelse, den nylige besættelse af Marquesasøerne og indstiftelse af protektorat på Tahiti og Selskabsøerne kalder derfor på nødvendige overvejelser om, hvad formålet med denne tilstedeværelse overhovedet er. Reybaud gør det

klart med det samme, at man ikke skal vente sig et kommercielt udbytte af betydning, selv ikke i et fremtidigt perspektiv. Var dette formålet, skulle man have koncentreret sig om New Zealand, som England imidlertid netop har bemægtiget sig. Når Reybaud derfor alligevel går helt og fuldt ind for øgruppernes annektering, er det af to grunde: Den ene er den nu klassiske, at det er nødvendigt at dæmme op mod englændernes totale dominans af verdenshavene, den anden er hensynet til katolske missionærer på Stillehavsøerne, der iflg. Reybaud bliver udsat for voldelig forfølgelse fra forskellige protestantiske grupperinger.

Louis Reybaud parafraserer derpå Dupetit-Thouars rejse med *la Vénus* i form af et hastigt flakkende og kalejdoskopisk panorama over Stillehavets kolonier og mindre handelsstationer fra Petropawlowski i Kamtjatka, Monterey i Californien, Honolulu, Valparaiso, Peru – hvor fokus især er på de skønne kvinder i Lima, der klæder sig efter den nyeste parisiske mode – og så naturligvis de polynesiske øgrupper, som er artiklens egentlige politiske emne. Opmærksomheden rettes særligt mod Marquesasøerne, der som vi har set gennem Étienne Marchands rejsebeskrivelser, har fået en helt særlig politisk og symbolsk betydning for Frankrig. Reybaud, der ikke undlader at skildre selve annekstionen – hvor den lokale høvding Iotete bliver iført plisseret skjorte og uniform – mere som en komedie end som en kærlighedsakt, har ikke meget til overs for de indfødte. Han tolker deres evindelige tyverier mere som griskhed end som tegn på principper om kommunistisk fælleseje. Det er kun, fordi øboerne er bange for repressalier efter at have plyndret et amerikansk skib kort tid forinden, at de accepterer Dupetit-Thouars tilbud om "beskyttelse", skriver Reybaud.

Fordi der i dette "oceaniske teater" overalt hersker et "komplet anarki, en forvirrende sammenblanding af forskellige magter", "tusind former for vilkårlighed inden for religion, handel og politik", "undertrykkelse og udbytning af de indfødte" og "maritimt bedrageri", ja, så må der indsættes et regime, der kan regere med både "generøsitet og retfærdighed". Stormagterne i Stillehavet – England, Frankrig og USA – er simpelthen nødt til at reorganisere Oceanien. Reybaud henviser til de implicerede nationers interesseområder: England må tage ansvaret for New Zealand-arkipelaget, USA for Hawaii-øerne og Frankrig for Marquesas- og Selskabsøerne. Alle må de forsøge at lægge bånd på de respektive religioner og sørge for reli-

gionsfrihed på øerne, for religiøs fanatisme er en hovedårsag til forfaldet, den meget høje dødelighed og i sidste ende det anarki, som Frankrig venligt men bestemt må sørge for at få skik på. Imidlertid er der

intet ved Sydhavets arkipelager, der kan interessere udviklingen af vores handel. Og for metropolens vedkommende ser de prognoser man kan fremsige om den nærmeste fremtid ikke ud til at ændre noget ved denne situation. Ser man imidlertid meget langt frem i tiden, kan det være at Stillehavet vil have sin egen selvstændige aktivitet. Hvis de tidligere spanske kolonier nemlig formår at gaffe noget af værdi, hvis havnen i Mexico, Peru, Chile, Californien opnår den indflydelse, der venter dem i fremtiden, (...) hvis Rusland fuldbyrder den kæde af handelsstationer som strækker sig fra Kamtjatka til Bodega idet den passerer Kurilerne og Aleuterne, hvis Kina og Japan giver afkald på den isolation, hvorfra de synes ude af stand til at flytte sig, hvis disse udstrakte territorier, f.eks. New Zealand og det indre af Australien, Ny Guinea, Ny Louisiana, Papua Guinea, Fiji øerne, Ny Hebriderne og Ny Kaledonien, som i dag kun er tyndt befolket og overladt til svage racer; hvis endelig de talrige arkipelager som er spredt ud over dette udstrakte hav bliver sæde for en arbejdsom civilisation og en klog udnyttelse af ressourcerne, så er det indlysende at Selskabs- og Marquesasøerne – da de er indeholdt i dette felt af aktiviteter – ikke vil være de mindst lykkelige eller de mindst privilegerede blandt disse oceaniske Kyklader. Intet andet sted har naturen, ved at ryste folderne i sin kjole, kastet flere kraftfulde frø, der kun venter på at blive befrugtet (Reybaud 27)

Selv hvis alle disse hvis'er skulle falde heldigt ud, fortsætter Reybaud, må man regne med, at den opnåede rigdom vil tilhøre øerne og ikke Frankrig, da afstanden til metropolen simpelthen er for stor, også efter åbning af Panama-kanalen. – "Spørgsmålet om afstande bestemmer altid over spørgsmål om relationer". I modsætning til England, hvis tilstedeværelse i Stillehavet ene og alene skyldes udsigten til udbytte, må Frankrigs intervention ses som en uegennyttig monitorering, med "mildhed og styrke", af disse folks udvikling mod civilisation. Derved vil Frankrig indtage en misundelsesværdig position som den magt, hvis "aftryk i denne del af planeten", kun kan opfattes som "en tjeneste for menneskeheden".

Louis Reybauds beskrivelse svarer overordnet til den ideologi for "aneksion-som-beskyttelse", som blev undersøgt gennem Étienne Marchands kortlægning af Marquesasøerne. Specielt hans kringlede og pedantiske insisteren på at dele arkipelaget i to øgrupper, hvoraf den ene, Îsles de la Révolution, kunne annekeres gennem en særlig performativ iscenesættelse af uskyld og mildhed, baner vejen for den franske imperialismes

selvforståelse som en mild far eller en kærlig elsker.

Det vi ser hos Reybaud er en konsolidering af dette vokabular, som nok modificeres, men samtidig også emfatisk forstærkes gennem betoning af metropolens "afstand" til Stillehavet, der vejer tungere end "relationen" (Reybaud 27). Reybauds retorik er grundlæggende arkipelagisk ved at forstå øerne som spredte Kyklader, der bør monitoreres af stormagterne, men ikke i egentlig forstand koloniseres. Retorikken er ligesom hos Marchand et paradoksalt forsøg på at legitimere kolonisering som antikolonisering. Samtidig forudsiger Reybaud den betydning Stillehavet har fået i dag med det store ocean som planetens mest energiske zone for handel, samkvem og konflikt.

- - -

Som det ligger i begrebet "fatal impact" (Moorehead) er mødet, "the encounter", mellem vestlig og indfødt kultur især i den postkoloniale kritik blevet opfattet som kolonimagts ødelæggelse af en oprindelig naturtilstand. Og det er rigtigt, at konsekvenserne kan beskrives som en økologisk katastrofe, hvor især udbredelsen af sygdomme gennem handel tegner en slags apokalypse, som i fin de siècles kulturpessimisme kunne generaliseres til at omfatte ikke blot øernes, men planetens undergang. Men for det første er selve tanken om "et møde" misvisende, da den bygger på ideen om skibet som en slags koncentrat af europæisk civilisation og øen som en velafgrænset kultur og autonom enhed. Mens fortællingerne tydeligt viser, at forholdet mellem tahitianere og europæere er langt mere flydende, usikker og improviserende og bedre beskrives med metaforer som "stranden" eller "verdensteatret". For det andet er udbredelsen af smitte og økologisk ubalance ikke forbeholdt europæerne, men gælder også for polynesiernes egne koloniseringer i Stillehavet – med Påskeøen eller Rapa Nui som det mest kendte eksempel. Og for det tredje er den postkoloniale doktrin om, at koloniseringen pr. definition medfører ødelæggelse af eksisterende kulturer og økosystemer problematisk, bl.a. fordi den hviler på ideologien om en "oprindelig natur".

Richard Grove skriver i indledningen til *Green Imperialism: Colonial Expansion, Tropical Island Edens, and the Origins of Environmentalism 1600-*

1860, at kolonisering og udvikling af "miljøepistemologier" følges ad i en langt længere forhistorie end den, der almindeligvis tegnes af økokritikken. Mens denne typisk finder sin egen begyndelse i reaktioner mod og kritikker af industrialismen og europæiske storbyers ødelæggelser af rurale landskabsformer, placerer Richard Grove den moderne økokritiks fødsel i netop opdagelsen og beskrivelsen af tropeøer som Mauritius og Tahiti. Tropeøen bliver en epistemologisk "framing" af øko- og miljøbevidsthed, dvs. at der udvikles en terminologi og et kritisk begrebsapparat, som for første gang gør det muligt at skalere og sammenligne forskellige økosystemer. Og selvom handel og kommerse mellem europæere og polynesiere medfører udveksling af planter, dyr og sygdomme med irreversible konsekvenser, er der ikke tale om et simpelt økologisk syndefald eller et skarpt skel mellem et før og et efter. Tilsvarende er det vi her har beskrevet som "lyserød imperialism" ikke kun en ideologi, der kaster et retorisk slør over en faktisk kolonial brutalitet, som for alvor kom til syne, da Frankrig indledte sine atomvåbensprængninger på Moruroa i 1962. Lyserød imperialism rummer også et håb, der er vigtigt at bevare, om handel som samkvem og nydelse og om verdenen som utopisk teater.

FRITS ANDERSEN. Lektor dr. phil. afdeling for Litteraturhistorie, Aarhus Universitet. Har bl.a. udgivet doktorafhandlingen *Det mørke kontinent? Afrikabilletter i europæiske fortællinger om Congo* (2010, engelsk udgave 2016). Denne artikel udspringer af arbejdet med et nyt bogprojekt, der udkommer januar 2018 med titlen *Sydhavsøen – nydelsens geografi*.

THE BEACH AND THE OCEAN

Pink Imperialism and Market Places in "The Great Ocean"

The Marquesas Islands, one of the Pacific's smallest and most remote archipelagoes, played an important geopolitical role in the years around the French Revolution because they were attributed a symbolic significance as the hub of crossing trade routes between Europe, North America, and China. The fur trade became an essential part of the performative identity games, which ethno-historian Greg Denning has called "beach crossings". The commodity is of course an essential part of the exchange on the beach, but the trade also defines the meaning of the involved places and spaces

in a broader sense. On the basis of comparisons of especially French expeditions to the islands, the article finds a distinctive discursive pattern: The texts develop an idea of The Great Ocean as utopian theater that shapes the form of trade and colonization, which can be called “pink imperialism”, ie. annexation, trade, and commerce as an act of protection or an act of love.

KEYWORDS

DK: Pelshandel, Stillehavet, geokritik, komparativ litteraturhistorie

EN: Fur trade; The Pacific Ocean; geocriticism, comparative literature

LITTERATUR

- Bougainville, Louis-Antoine de. *Voyage autour du monde*. Red. Michel Bideaux og Sonia Faessel. Paris: Presses de l'Université Paris-Sorbonne, 2001.
- Creed, Barbara, Hoorn Jeanette. *Body Trade: Captivity, Cannibalism and Colonialism in the Pacific*. Melbourne: Routledge; 2002.
- Dening, Greg. *Beach Crossings: Voyages across Times, Cultures, and Self*. Melbourne: Melbourne University Press, 2004.
- Fleurieu, Charles. *Voyage Round the World 1790-1792 performed by Étienne Marchand*. London: T.N. Longman and O'Rees, 1801.
- Forster, Johann Reinhold. *Observations Made during A Voyage round the World*. Red. Nicholas Thomas, Harriet Guest og Michael Dettelbach. Honolulu: University of Hawai'i Press, 1996.
- Grove, Richard. *Green Imperialism: Colonial Expansion, Tropical Island Edens, and the Origins of Environmentalism 1600-1860*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Guest, Harriet. *Empire, Barbarism, and Civilisation. James Cook, Wiliam Hodges, and the Return to the Pacific*. Cambridge: Cambridge UP, 2007.
- Igler, David. *The Great Ocean: Pacific Worlds from Captain Cook to the Gold Rush*. New York: Oxford University Press, 2013.
- Kabris, Joseph. "Précis historique et veritable du séjour de J. Kabris" (1817). <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k63735705>.
- Krusenstern, A. J. v., og Hoppner, R. B. *Voyage round the world in the years 1803, 1804, 1805 and 1806 : By order of his imperial majesty Alexander I, on board the ships "Nadeshda" and "Neva"*. London: John Murray, 1813.
- Langsdorff, G. H. v. *Bemerkungen auf einer reise um die welt in den jahren 1803 bis 1807*. Frankfurt am Mayn: F. Wilmans, 1812.
- Lord Kames. *Elements of Criticism*. Middlesex: Penguin Books, 1970 (1763).
- Marchand, Étienne. *Journal de bord d'Étienne Marchand. Le Voyage du Solide atour du monde (1790-1792)*. Red. Odile Garnier, Cécile Picquoin. Paris: Garnier, 2007.
- Matsuda, Matt. *Empire of Love. Histories of France and the Pacific*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

- Moorehead, Alan. *The Fatal Impact*. London: Hamish Hamilton, 1966.
- Newell, Jennifer. *Trading Nature: Tahitians, Europeans, and Ecological Change*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2010.
- Pagden, Anthony. "The effacement of difference". *After Colonialism. Imperial Histories and Postcolonial Displacements*. Red. Gyan Prakash. Princeton: Princeton UP 1994.
- Quirós, Fernando de. *Terra Australis Incognita or a New Southerne Discoverie*. London, 1617.
- Reybard, Loui. "Voyage autour du monde de M. Abel du Petit-Touars". *Revue des Deux Mondes* T.2 (1843) https://fr.wikisource.org/wiki/Voyage_autour_du_monde_de_M._Abel_du_Petit-Touars.
- Robertson, George. *The Discovery of Tahiti. A Journal of the Second Voyage of H.M.S. Dolphin Round the World, under the Command of Captain Wallis, R.N., in the Years 1766, 1767 and 1768 written by her master George Robertson*. Red. Hugh Carrington. London: Hakluyt Society, 1948.
- Sheriff, Mary: "Nails, Necklaces and Curiosities: Scenes of Exchange in Bougainville's Tahiti. *Art History* 38.4 (2013): 792-805.
- Simon, Julia. "Commerce, property and the Ethics of Trade in Bougainville's Voyage autour du monde". *Journal for Eighteenth-Century Studies* 31.1 (2008).

